

Акция

Байракчыкыла юлешгендиле, концертге кырагъандыла, бирге суратха тюшгендиле

Орта күн республикабыз-да Россейни Кырал байрагыны кюнюн кыуанчлы белгилегендиле. Нальчикде уа байрам "Мен сени сюеме, Россей!" деген ат бла бардырылганды. Ол 400-жыллыкны майданында башланганды. Аны КМР-ни Жарыкландырыу, илму эм жаш тёлону ишлери жаны бла министерствосу, бу ведомствону Кёп функциялы жаш тёлу арасы кырагъандыла.

Онеки сагъатха майданга, кыолларында уллу эм гитче байракчыларын чайкълалта, кёл адам келгенди. Аланы ара-ларында Кырабарты-Малкырабарты кырал университетни, медицина колледжни, кырал аграр университетни студент-

лери, Бахсан, Урван, Зольск районлары школчулары, волонтерла, юнармиячыла, жамауат организациялары келечилери да болгъандыла. Бизде окыугъан тыш кыраллыла да кёл эдиле.

Жашла бла кызыла узун-лугу он, кенлиги да алты метр болгъан юч тюрсюню кыумачны кенг жайып, Ленин проспектен башлап "Жашасын, деменгили Россей!", "Жашасын кёл миллетли республика - Кырабарты-Малкырабарты!", "Бирликдеди кючю-бюзи!" деген эм башха чакырыулары да бир ауздан айтып, Кырабарты орамга ётгендиле эмда "Победа" кинотеатрны кыатында тохтагъандыла. Алайда уа бирге суратха да тюшгендиле.

Ол күн Нальчик шахар округну администрациясыны маданият бёлюмю кырагъан акцияга да аслам жаш адам кыатышханды. Жарык кёллю жашла бла кызыла уллу орамлада, солу паркда болуп, юч тюрсюню ленталаны бирлени кыолларына бергендиле, башхаланы кёлкюреклерине тюррегендиле. Ол күн ала триколорчукладан минг бла жарымын юлешгендиле.

Ингир алада уа паркда, Чай юйчюкно аллында майданда, уллу концерт башланганды. Анга республикада белгили жырчыла, сабий тепсеу коллективле да кыатышхандыла. Ызы бла жаш адамла юч кыуумга юлешингендиле: "Триколор", "Россия", "Патриотла".

Сора викторина башланганды. Анга кыатышханлага

кыралны байрагыны, башха белгилерини да тарыхларыны, башха шартларыны, алага жораланган жырлары юслеринден эмда кёл башха соруулага да жууап-

ла берирге тюшгенди. Хорлагъанла саугъала кыолу болгъандыла.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратланы автор алгъанды.

Тапландырыу

Кёпюр энди кенгди, узунду

«Кавказ» трассаны Куба-Табла бла Псычох эллени ара-сында кесегинде орналгъан кёпюрге тынгылы ремонт этили бошалгъанды, деп билдиргендиле жоллагъа кырагъан «Кавказ» Управлениядан.

Кюн сайын алайы бла 20 мингден артык машина озады. Эски кёпюр аны чыдамай тебирегени да баям эди. Ол себепден аны жан-

гыртырға оноу этилгенди.

Росавтодорну бойсунуу-нда болгъан организациялары ишчилери кёпюрню кесин эмда чыпынларын алышындыргъандыла, мурдорун да бетон кыуюп кючлендиргендиле. Юсю бла баргъан жолга уа асфальт салгъандыла.

Аны бла объектни узунлугу - 22, кенлиги уа 7,5 метр болгъанды. Дагы-

да аны эки жанында 742 метрде буруула эмда жол белгиле орнатылгъандыла. Энди уа кырулушчула аны кыатында болжаллы халда ишленген кёпюрню кетере

турадыла.

Жангыртылгъан кёпюр бар излемлеге келишеди, деп белгилегендиле Управлениядан.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Финансла

Сабанчылагъа — танг себеплик

Россельхозбанкны Кырабарты-Малкырабарты бёлюмю республиканы аграрчыларына быйыл 184 миллион сом бергенди. Кредит ача кезиулю сабан ишлени тамамлауга кыоратылгъанды. Алай финанс учрежденида аны бла чекленип кыалырга демейдиле. Жылны ахырына дери бёлюнорюк ахчаны да тергесе, аны битеулю ёлчеме 250 миллион сомдан артык боллукъду. Ол санда 22,3 миллиону инвестициялы проектлеге жиберилликиди. Саулай айтханда, республикада кезиулю сабан ишлени кредитле бла жалчытыу рынокну 40 процентин Россельхозбанк кыолда тутады.

- Банкны тийишли программалары

сагъынылгъан ишлени тындырырга, мюлк-техника базаны кючлендирге, отлукъ, битимлени кыоруула затла, семиртгичле, урлукъ, малла эмда мал аш сатып алырга, техника керекледен бла материалладан да кыстырык этерге онг бередила, - деп белгилегенди бёлюмю башчысы Алим Сокуров.

Хайырланыучулагъа — кыолайлы онгла

Быйылгы жылы аллындан бери Россельхозбанкны Кырабарты-Малкырабарты бёлюмюню кредит портфели эки миллиард сомга жетгенди. Банкны тийишли программаларын хайырланыучулары саны уа онбир мингден атлагъанды.

Адамла бегирекда абери сатып алыр-

гъа деп берилген эмда пенсиячылагъа жарашдырылган кредит программаланы хайырланадыла. Ипотекага да сурам игиди. Ала бары да башында сагъынылгъан эки миллиарддан 97 процентин аладыла.

Финанс учрежденияны Кырабарты-Малкырабарты бёлюмюню башчысы Алим Сокуров айтханга кёре, экономиканы болуму артык женгил болмагъанлыкыга да, банкны розница бизнеси андан ары айный барады. Ол оюм этгенден, иш тынгылы кыуралгъаны, хайырланыучуларыны жумушларына тийишлисика кыаралгъаны, партнёрла бла байламлыкыла кенгертиле баргъаны анга иги себеплик этедила.

ОМАРЛАНЫ Мурат
хазырлагъанды.

КЪАЙГЫРЫУ

Яслилеге кыошулады

Кырабарты-Малкырабарты шахарларында бла районларында быйыл хайырланырга берирге деп белгиленген 19 ясли блокдан алтысы биринчи сентябрьде ачылыкдыла. Школга дери билим берген жангы махемеле Плановское, Исламей элде, Нальчик, Майский эмда Терек шахарлада ишлеп башларыкдыла.

Битеу да жылны ахырына дери республикада сабий садлада юч жыл толмагъанчыкылага кыошакъ халда 960 жер кыураллыкды. Россейни Правительствоусуну буйругуна кёре, Кырабарты-Малкырабарты ол жумушлагъа бюджетле аралы трансферт халда 585 миллион сомдан артык берилликиди. Жангы махемелени хайырындан педагоглары бла юрретмучюлени кыуумундан 150-ден артык специалистни иш бла жалчытырга кыолдан келликиди.

Андан сора да, Россейни Жарыкландырыу эмда илму министрствосу республиканы школга дери билим берген жангы объекттерини кыурулушларын бардырыуно юсонден тилегин кыабыл кёргенди. Алай бла энта да 2000 жер кыуаргъа онг чыгарыкды. Бу ишге федерал бюджетден 1,5 миллиард сом бёлюнорюкдю.

«Демография» миллет проектни толтурууно чеклеринде уа 2021 жылны ахырына юч жыл толмагъан сабийлени ясли жерле бла 100 процентге жалчытырга белгиленеди.

КМР-ни Башчысыны бла Правительствоусуну пресс-службасы.

2019 ЖЫЛНЫ 8 СЕНТЯБРИ – КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНЕ ДЕПУТАТЛА АЙЫРЫУНУ КЮНЮ

Экология – ол жаланда кир-кипчикни кетериу туююлдо

Тегерекдеги кудуретни кирлене барыуу, хауаны, сууланы, жерни ууландырган кир-кипчикни бир да болмаганча кеп жайылгырны, битимлени бла жаныуарланы тюрлюлюклерини азайгырны – ма ол экология бла байламлы жарсыланы гитче тизмеси-ди. «Жашилле» экология партияны регион бөлүмюню таматасы Сафарбий Шахапсов республикада ол башында сагынган проблемаланы кетериу жаны бла не мадарла этилгенлерини эмда этилликлерини юсюнден хапарлаганды.

-Сафарбий Хасанбиевич, партияны регион бөлүмюню, аны кызуу салтауларыны юсюнден айтсагыз эди.

«Былтыр «Жашилле» 25-жыллык юбилейлерин белгилегенди. Бек алгач партия «Кедр» деген атны журюткенди, алай бир кесекден аны ма шендуюсюне алышканды. Аны КМР-де регион бөлүмю да андан бери ишлейди.

Тюрлю-тюрлю заманлада партияны Къабарты-Малкъар бөлүмюне Александр Шевченко бла Мухаммед Хаушев башчылык этгенди, 2014 жылдан бери уа аны председатели менме. КМР-ни Парламентини бешинчи чакырылууна айыруланы кезиунде биз, бешпроцентлик кекден ётүп, 2014 жылда сентябрьде эки ман-

тюз акыллы телюню ёсдюрюр онг жокьду.

Анга кзуру биз угъай, кыралыбызны башчылары да эс бургъандыла. РФ-ни Президенти Владимир Путин ахыр «Тюзонлей эфиринде» экологияны болумуна энчи эс бургъанды.

-Келигиз, экологияны школда окутууда эмда вузда билим бериуде маганасын да сюзейик.

«Экология не затды? Экология – ол жаланда кир-кипчикни кетериу, суб-ботникле бардыруу туююлдо, ол илмуду, кесини законлары, жоруклары болган. Сёз ючюн, физикадача. Ол жаны бла халгъа багъа бичер ючюн, билимми, сынаулу специалистте – экологла, табийгъатны хайырланганла, аны тинтгенле – керекдиле.

Бизни борчубуз – КМР-ни вузларын-

энчи сакланган табийгъат жерлени чеклери шарт белгиленгенди, ала тюрлене-тюрлене турадыла, табийгъатны сакланганына шагъатлык этген паспортла жокьдула. Аны себепли КМР-ни Парламентини президиуму оюнуу бла ол иш биринчи кере энчи контрольгъа алынганды.

Биз мындан ары да энчи сакланган табийгъат жерлени чеклерин тюзете барлыкьбыз эмда алагъа энчи статус берилир ючюн кюреширкибиз. Андан сора да, партия Къабарты-Малкъар Республикада битимлени юсюнден законопроектни РФ-ни субъектлерини араларында биринчилени санында болуп хазырлай турады. Биз дагъыда Агъчланы юсюнден кодексге тюзетиу кийириу жанлыбыз. Анга кере, эко-системасына хата салыргъа боллукь транспорт агъача кирмегге керекди.

-КМР-ни атын айдыргъан Элбрусда экология болумну юсюнден а не айттыргъа боллукьсуз?

«Бек терен кирсек, Элбрусну кызуу саулай дуня бла бирге кюлгъа алыргъа керекди. Былтыр биз юч кере барганбыз анда жыйылган кир-кипчикни кетерирге. Алай аны тазалай саклар ючюн, инфраструктураны игилендирирге, адамла бла ишлерге керекди. Элбрус – ол тамаша табийгъат хазнады, аны алгыннгы кудуретин сакларгъа борчлубуз. Аны себепли биз бу деменгили тауну ЮНЕСКО-ну битеудуния табийгъат хазнасыны объектлерини тизмесине кышарлары ючюн кюрешебиз.

-Арт жыллада шахарда да терекле кесгенлерин терк-терк керюрге туюшеди, ол жумушну эркинликсиз да этедиле. «Жашилле» анга эс бурамыдыла, бура эселе, не этерге белгилейдиле?

«Биз шахарлада бла муниципал кырууларда тереклени, юлкюлени кырууларуна юсюнден законопроектни хазырлагъанды. Аны кыбыл этиу – шахарны жашиллей саклауу жангыз амалыды. Алай законла бюгонлюкде Россияни жаланда эки-юч субъектинде бардыла.

Республикада субботникле дайым бардырыладыла, аланы кезиунде адамла бизни хауа болумларыбызны, тереклени породаларын да эсге алмай, кеп ёсюмлюккеле саладыла. Аланы кёбюсю уа кзуруп кетеди. Къабарты-Малкъар жашиллей кыалыр ючюн, ол ишге оюмлу кыаргъа, илмугъа да таяныргъа керекди.

Нальчикден бара, Чегем жанына

чыкьсанг, кёпюрно ары жанында туяла, кёк назыла, айбатландырылган юргеле бла скверни керюрге боллукьду. Бизни партиябыз ол тий-реде тапландыруу ишни 2015 жылда бошаган эди, ма алайны, кзуру тюзно, адамла солурча жерге айландырганбыз. Алай ишни андан ары да бардырыр умутлубуз.

-Энди кир-кипчикни юсюнден сёлшейик, аны айырып жярча, утилизация этерча не мадарла белгиленедиле?

«Ол жаны бла федерал даражада тийишли норматив-право актла бардыла. Бизни республикабыз кыралда биринчилени санында болуп ол иш ючюн жууаллы болган бир операторну сайлагъанды. Кир-кипчик бла байламлы хайырлы мадарла этер ючюн, тийишли болумла кыуаргъа керекди, ол санда эркинликсиз багуш тебеле кыурамазгъа, айыруучу (алай жаланда бирибиз барды) эмда жарашдыруучу заводла ачаргъа.

Алай хар адамны экология ючюн жууаллылыгы, тизгинлиги да болургъа тийишлиди. Къалган-кыулгъанланы айырып атарча орунланы салыуу бла чекленип кыалмай, адамланы экология жаны бла билимлерин да ёсдюрюноу кыайгысын керюрге керекди.

-Саулукьгъа хаталы производствода, ол санда «Гидрометаллург» заводда, республиканы жамауатын эрттеден тынгьсыз этдиредиле. «Жашилле» бу ишде къаллай ызы тутады?

«Партиябыз заводну шахардан тышына чыгарыуу жанлыды. Планнга кере, ол 2018 жылда этиллик иш эди, алай чырмаула чыкьгъандыла да, ол тохтатылгъанды. Ол ишни терклендирир ючюн, биз кюлбубздан келгенни аярыкь туююлбюз.

«Гидрометаллургдан» сора да, бардыла кюркюуу объектле. Аладан бири - Тырныаузуу тау-байыкьландыруучу комбинатыны хвостохранилищесиди (Былымны кыатында Гижит кёл). Ол жаны бла да иш кыстау барады. Биз тийишли вузда эмда илму институтла бла бирге ишлейбиз, хайырланылып бошалган затлада къалган химия кесеклени да жаратынуу кыайматлы амаллары да жарашдырылгъандыла.

Ол биз айтхан эки объект жаланда «Жашилле» угъай, правительствобузу да кёз туурасындадыла. Хаталы производстволаны уулары, тюрлю-тюрлю транспортдан чыкьган заранлы газла бла хауаны ууландыруу тохтатыу – партиябызны баш борчларындан бириди.

-Айыруучулагуа уа айтыр сёзюногь бармыды?

«Биз кесибиз, сабийлерибиз, туудукьларыбыз да, таза жерде жашар, таза хауаны солур, таза суу ичер, таза аш ашар ючюн, ма шендуюден кыайгырып башларгъа керекбиз. «Жашилле» болган жарсыланы туура этиу бла чекленип кыалмайды. Бизни арабызда бийик билимми, уста эмда сынаулу специалистте бардыла. Ала халны ичинден биледиле эмда кыайматлы амалланы керюртедиле. Республикабызны, кыралыбызны эмда Жер жүзюноу келир заманы ючюн кыайгыра эсегиз, бизге кышулулгъуз.

дат кюллу болганбыз.

Алай жетишимге Россей Федерациядагы экология партия биринчи кере жетишкенди. Аны хайырындан 2016 жылда биригюу РФ-ни Кырал Думасына айыруулагуа кыатышалгъанды, алай жарсыугъа, беш процентден ары ёталмагъанды. Бюгонлюкде партияны законла чыгарыуучу органда кесини фракциясы болган бизден башха бөлүмю жокьду.

-Партияны баш маганалы ишлери бла да шагъырей этсегиз эди.

«РФ-ни Кырал Думасына кирген уллу партияланы программаларыны «Экология» бөлүмлери бардыла, алай кыралда болган битеу алай биригиледен, ала уа жүзден артыкь боладыла, жангыз да биз сайлагъанбыз баш маганалы борчнуча кудуретни, адамны саулуугун, миллетни, халкыны кыоруулауу. Алай биз башха проблемалы жумушланы тамамлаугъа да кыатышырыкь туююлбюз деп айтмайбыз. Аны кыой – экономика, социал сфера бла экология бир бирлери бла кыаты байламлыдыла, ала бирдиле дейбиз.

Улуу кыралланы барысында да бюгонлюкде «жашил экономика» айнып барады, саулукь саклауда, билим бериуде, спортта, башха сфералада да экологиягъа уллу магъана бериле башлангъанды – ол заманны излемиди. Тегерекдеги кудуретге кыайгырмай, хауаны кирлендирууноу, аз тубеген битимлени бла жаныуарланы кыырыла барыуларын, кир-кипчикни кенг жайылуун тохтатыуу, таза ашаркыла эмда таза суу бла жалчытуу мадарларын этмей, саулукьлу эмда

да экологиядан бийик билим бериуноу кыайтарыуду эмда сабийлени бла жаш телюню экология адеп-кылыкьгъа юретюуду. Дагъыда биз тамата классланы окуу планларына Къабарты-Малкъарны экологиясыны юсюнден дерслени кийириу, энчи методика пособияла жарашдыруу жанлыбыз.

-Къабарты-Малкъарны табийгъатыны, аны саклау амалланы юслеринден а не айттыргъа боллукьсуз?

«Бизде кыайгы этдирген неди десегиз - биология эмда ландшафт тюрлюлюкно азая баргъаны. Ала уа тутхучу айлыну мурдорудула. Мындан 60 жыл алгъа республикабызны жерини 16-17 процентин агъач алгъанды. Анда уа эмен, чынар, юрге терекле барысында да кеп ёсгенди. Энди ала жаланда адамны аягы жетилмаган жердеде кыалгъандыла, бирсилерин кесип кетергенди. Ол а хауаны тюрлендиргени бла кыалмай, черекледе сууланы азайуларына, бир-бир жаныуарланы бла битимлени жокь болууларына келтиргенди.

Экологияны законларына кере, табийгъатда хар зат да бир бири бла кыаты байламлыды, ол себепден аны байлыкьларын аяулу эмда тенг халда хайырланыуу маганасы уллуду, жаланда ма алай бла сакларгъа боллукьбуз биз шендуюу, келир телюлеге да табийгъат хазналарыбызны.

Къабарты-Малкъарны жерини 29,2 проценти энчи сакланган табийгъат жерледиле – заказникле, «Приэльбрусье» миллет парк, Бийик тау кырал заповедник эмда табийгъат эсгертемеле. Ол керюмдюлеге кере, биз кыралда экинчи жерни алабыз. Алай

Агитация материалны «Жашилле» экология партияны регион бөлүмю бергенди.

«Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентине депутатла айырууноу юсюнден» законнга тийишлиликде жакьсыз басмаланады.

Машук-2019

Форум игиге айланады,
анга кыатышханла да тюрленедиле

Тюне Шимал Кавказны жаш төлюсюню «Машук-2019» онунчу форумуну «Проектное общество» деген темага аталган экинчи смети бошалганды. Анга жаш журналисте, блогерле, студентле, чыгармачы жаш төлю биригуени, жамаут маданият, волонтер араланы келечилери, архитекторла - битеу да мингге жууук жаш адам кыатышхандыла. Ала кыоруулаган проектлени саны юч жюзге жууулашханды, деп билдириледи форумуну пресса-арасындан.

Кюн сайын форумчуланы белгиле кыулукчула, жамаут организацияланы келечилери, предпринимательле, спортчула, актерла эмда башхала жоклагандыла. Сыйлы кыонакыла ны санында РФ-ни Президентини СКФО-да толук эркиликке келечиси Александр Матовников, «Роскосмос» кырал корпорацияны таматасы Дмитрий Рогозин, РФ-ни спорт министри Павел Колобков, РФ-ни Тыш кыралла бла ишлени министерствосуну Информация эмда басма де-

Федотов болгандыла. Аладан сора да, белгиле хоккеист Вячеслав Фетисов, космонавтла Сергей Крикалёв бла Сергей Залётин, РФ-ни Президентинде Сакъатланы ишлери жаны бла комиссияны келечиси, арбакчыда жюриген тишируулары арасында «Мисс мира-2013» даражага тийишли Ксения Безулова, «English First» халкыла аралы билим беруулары таматасы Эдуард Балдаков, чекленген онглари болгандыла арасында армрестлингден

Бир ыйкыны ичинде машукчула спортдан эришулеге, интеллектуал ононлага, викториналага эм конкурслага кыатышхандыла. Билим беруу программаны юсюнден айтханда, ары «Про Дружбу», «Про Добро», «Про Наследие», «Про Медиа», «Про Города» эм «Про Развитие» деген бөлүмле киргендиле.

партаментини таматасы Мария Захарова, РФ-ни Президентини Администрациясыны таматасыны орунбасары Магомедсалам Магомедов, Миллетлени ишлери жаны федерал агентствону таматасы Игорь Баринов, РФ-ни кенгешчиси, Президентте Граждан обществону айнтыуу эм адамны эркиликтери жаны бла советни таматасы Михаил

дуняны онтөрт кере чемпиону Ольга Бунина, КВН-ден «Сборная РУДН» кыауумну келечиси, актер, Апарат Кещян, «Comedy Production» клубну толтуруучу продюсери Алан Батаев эмда башхала түбешиле келгендиле эм кесперини жетишимлери юсюнден айтхандыла. Онунчу «Машук» иги да тюрленгенди – кыуралуу халын,

билим беруу программасыны байлыгын, жангырылган инфраструктурасын эмда анга кыатышханлага энчи эс бурулурча этилген белгиле айтырчанды. Бу жол жаш адамла кыайсы лекциялага, консультациялага, түбешиле, жыйылуулага барырга сыйгенлерин кеспери сайлагандыла. «Машук» игилендириле барады, аны бла бирге анга кыатышханла да тюрленедиле», деп белгилегенди форумуну таматасы Дмитрий Долецкий.

специалисте тамамларча сынау халда «кейсле» бергендиле. Аланы арасында эм игилеге урунурга онг табылганды. Сөз ючюн, эки смөндөн да онбир адам ишлерге, эллиси уа стажировка өтерге чакырылгандыла.

Экинчи смөн «Город 312» белгиле кыауумну уллу концерти бла бошалганды. Ючюнчю смөн а югюнден башлап 30 августта дери ишлеркиди. Ол «Я лидер» деген темага жораланганды. Анга жамаут организацияланы, студентлени, проектлени, журналистлени, блогерлени, конкурсланы лидерлери кыатышырылдыла.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

Юйюр

Бары да юлгюге тутарчадыла

Бу рубрика бла басмалаган кезиулу халарыбыз Огъары Малкърдан Баллиланы Мухажирни юйюрюню юсюнденди. Ол кечюнчюлюкню сынаганды.

нууну ветераныды. Жюзле бла сабийлеге билим бергенди.

Уллу жетишимлери ючюн кеп кере саугаланганды. 1977 жылда анга РСФСР-ни,

Солдан оннга: Мухарбий, Роза, Сафарбий (сюелген), Альбий кызычыгы бла, Барисбий.

ды. Андан кыайтхандан сора Огъары Малкърда эл советте водитель болганды. Намысыый жюригенди. Жарсыуга, дунясын алышханды.

Аны юйдегиси Мамайланы Роза. Жашау жолуна устазлыккы сайлап, отуз жылдан артык мектепде урунганды. Бюгюнлюкде солуудады, уру-

1980 жылда уа СССР-ни сыйлы грамотасы берилгенди. 1995 жылда уа анга «Россейни билим берууно отличниги» ат аталганды.

Бу экисини сабийлерини юлеринден айтханда, тамата жашлары Мухарбий соллу паркуда механикди. Эки сабий ёсюреди. Аны гитчеси Сафарбий

Хасанбий.

ич органлада жыйырма жыл ишленгенди. Бир кызы бла юч жашны атасыды. Ючюнчюлери Хасанбий юйдегиле болганды. Нальчикде жашайды. Кыарындашланы тюртюнчюлери Барисбий ончю жыл аскерде кыулук этгенди. Бюгюнлюкде пенсиядады. Эки кызы барды.

Бек гитчелери Альбий кызы МР-ни Табийгайт байлыккыла эм экология министрствосунда ишленгенди жыйырма жылдан атлаганды. Бөлүмнү таматасыны экинчисиди. Аны да эки кызы барды. Аллах ахшы муратлары толтурсун!

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

КЁРМЮЧ

Эл мюлкню айнытыр жолларыны юсюнден тынзылы сёлешу

Келир айны онсегизинчисинде Ставрополь шахарда «АгроЮг 2019» деген бешинчи инвестицияла форум эмда кермюч бардырылыккыды. Аны программасында Россейни кыбыла регионларында эл мюлкню айнытыуу жолларыны, мында бегирекда кыайсы бөлүмлеге таянырга боллугуу, продукцияны тыш кыраллага сатууу эмда Китай, Индия, ОАЭ, Тюрк, Иран бла байламлыккыла кыуруу юсюнден сёлешинириди, деп билдиргендиле КМР-ни Экономиканы айнытыуу министрствосундан.

Белгиле экспертле бу секцияда тийишли информация бла шагьрейлендирикдиле:

- ✓ эм маганалы бөлүмле: малчылык эмда битимчилик;
- ✓ эт эмда андан жарашдырылган продукция: кырал бу жаны бла кыалай болушлук береди? Производителлеге кыалай технологияла бла стратегияла керекдиле?
- ✓ сют эмда андан жарашдырылган продукция: жангы проектле эмда бөлүмнү айнытыуу жолла. Индустрияда кыалай кемчиликке тюберге тюшеди эмда аладан кытууру амалла. Кырал бу сферага не бла болушады;
- ✓ битимчилик продукцияны жарашдыруу: неден башларга керекди бу ишни? Айнырча кыалай инновацияла эмда оборудование изленириди?
- ✓ «Кыобанны терек бахчачыларыны» жыйылуу: терек бахчачылыккыла бла жетишимли кыурирча бюгюнлюкде не зат керекди?

Кермючде экспозицияда ЕвроХим, Биотехнология, РОМАКС, Рисагро, ЭЛЕКС+, ТехноНИКОЛЬ, ЭЛА Контейнер эм башха компанияланы технологиялары эмда инновацияла оюмлары кергюзюлюккю.

Бу ишге шөндю окууна юч жюзден артык компания кыатышырга оную этгендиле, ол санда: АГРИКО, Иррико, Бондюзль-Кубань, Агрохолдинг «АСБ», «Долина Солнца», СовАгроТех, Югроспром, Геопродукт, «Солнечный дар», Агрокомплекс «Весна», Меркурий, эм башхала. Кермючге кыатышырга сюе эсегиз, регистрацины <http://www.forumagroyug.com/> интернет-сайта өтерге боллуксуз.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ПРОЕКТ

Жаш төлөню келлик цифралы болумга хазырларга алманып

Быйыл августта Россейни гитче шахарларыны бла эл школларыны мурдорларында «Точка роста» цифралы билим бериуно эмда гуманитар профильлени аралары ачыллыкдыла. Къабарты-Малкъарны 27 мектеби да аланы санындады. Аралада «Технология», «Информатика», «ОБЖ» ызлагъа бютюн уллу эс бурулукъду.

Аны бла байламлы районланы билим бериу учреждениларына 3D оборудовани, квадрокоптерле, шахматлагъа тюшонюрге юйретген комплексле, интерактивный комплексле да келтириледи. Бийик технологияланы хайырлануу а цифралы эмда гуманитар профиллени предметлени къыйматларын ёсдююрге себеплик болганларындан сора да,

Президент Владимир Путин «Билим бериу» миллет проектни тамамлауно чеклеринде буйругуу бла «Шёндюголюо школ» федерал проектни жашауда бардыра къраладыла. Белгилегенибизча, Россейни Билим бериу эмда илму министерствосу Къабарты-Малкъарны бу жангы программа бла ишлерик пилот регионланы тизмесине кийиргенди.

Алгъаракъда газетибиз билдирген эди Элбрус районда эки школубзда – Былымда Ахматланы Ахмат атлы эмда Кёнделенде Доттуланы Ахмат атлы мектепдеде сагъынлыган арала ачыллыкларын, Черек районда да аллай жумуш эки школда болукъду. Энди Аушигерде бла Бабугентни Батчаланы Роза атлы мекте-

рашдыргандыла. Жангы оборудованиени уа Владивостокдан (квадрокоптерле), Къазандан (техникалы чыгармачылыкъга керекли инструментле) жибергендиле. Энди уа 3Dпринтер, он эм кючлюо ноутбук да келликдиле деп сакълайдыла. Бу арага башчылыкъны уа математика, информатика жангы бла да тутучлу билими, окууу да болган Чочуйланы Лариса Тахировна этериги белгиленгенди. Дагъыда ол эки класс отуугъа тынгылы мебельге деп 120 минг сом Черек районны администрациясыны башчысы Муртазланы Борисни болушлугуу бла бёлюнгенди.

Жангы окууу жылны жуукълашып келгенин къатласакъ, Бабугентни школу анга тынгылы хазырланганын чер-

ырланырга берилген мекамны ичинде алгын кыруу бир кран бар эсе, шёндю ары жылы суу, канализация да тартылгандыла. Биринчи къатысындагы полла саулай да бюгонню кырулуш материалла бла алышындырылып, алада боуу ишле бла кюрешмейдиле. Чардагы да толусунлай жангыртылгандыла иги кесек заман озганды. Класс отуулада, коридорлада да бусагъатдагы излемле бла къабыргалары тышлангандыла.

Школну спорт залы уа не заманда да аны ёхтемлиги болганын анда окугъанла, ёсгенле бютюн биледиле. Ол республикада да айырмалылары тизмесиндеди. Аны да попу алышындырылып, кёп жылланы турлукъ материал салынганды. Терезелерине топ тийип сындырмазча, ич жанындан уаукъ сырылган темир сетка тартылганды. Балконунда да плитка, паркет да салынгандыла.

Башха айтсакъ, мектеп окууу жылга толусунлай хазырды. Бу кюнледе аланы жокълагъан комиссия да аны алайлыкын чертгенди. Быйыл школга 334 жаш бла кыз келикди. Ала барысы да биринчи сменде окууркъдула. Алай а былайда белгилесек, мында башланган классла эки экишер паралелни кырайддыла. Элни демография болуму ачыклагъанга кёре, бир нёнча жылдан мында сабийлеге эки сменге жюрюрге да тюшерик болур.

Бу окууу юйно бойсунуунда Бабугентде эки садик да барды. «Назычыкъ», «Чынарчыкъ» да хазырдыла биринчи сентябрьге. Биринчиси жангы мекамды, ол хайырланлыгырга 2014 жылда берилген эди. Кеси да школун къатында орналганды. Болсада жыл сайын экисини да хар керекли затына къарагъанлай, сабийлеге

тапыкыгъа къайгыргъанлай турадыла.

«Чынарчыкъны» тышын да омакъландыргандыла, жылы сууу болурча этилгенди, канализацияны бир кесеги да жангыртылганды. Чардагын къанжал бла жапхандыла, арбазында асфальтын а Шунгарланы Саматны болушлугуу бла жангыртхандыла.

Саулай да алып айтханда, садланы экисине да эки жюзге жууукъ жашчыкъ бла кызчыкъ жюрюрокюле. Ала ны уа хар биринде да төртюшер кыуум барды. Алай эсе да, энди садикледе жерле жетмей да башлагъандыла.

Регионда 2021 жылга «Демография» миллет проектни чеклеринде школга дери билим бериу бла гитчелени 100 проценте жалчытыугъа эс бурулады. Аны бла байламлы Бабугентде жангы ясли-сабий сад да ишленирикди.

Жаланда жыл сайын бардырылган ремонтну заманында угъай, башха кезуиледе да ата-анала школну жашауундан керти турмай, аны бла байламлыкъ жюрютедиле. Элни администрациясыны башчысы Османланы Мухтар да алага дайым болушлукъ этгенлей, жарсыуларына кюлундан келгенича къайгыргъанлай турганын айттып, Мокъа улу аланы барысына да ырызлыкын билдиргенди.

Батчаланы Роза атлы окууу учреждение айырмалылары сатырында болгъанлай келеди. Да тюшерик болур.

ТАПЛАНЫ Зухура.

окууучула жангычылыкълагъа – 3D моделированиега, прототипированиега, чертёжланы компьютерни болушлугуу бла жарашдырыугъа, цифралы пространствону ангыларга, стратегиялы ызда оюмларга тюшонюрокюле.

Эсигизге салайыкъ, мектепде быллай арала РФ-ни

бинде да «Точка роста» арала кёплени кыуандырлыкъдыла. Аланы кырауно мураты уа жаш төлюню келлик цифралы жашаугъа хазырлауду, къайсы болса да бир ызда хунерлерин айнытыуду.

Аны бла байламлы таулу элибизде да эки кабинетни излемлеге тийишлиликде жа-

тирчады. Былайда директор Мокъаланы Даниял Халимов анга таматалыкъ этип теби-регенил жыл сайын жаланда косметикалыгъа къайгырып угъай, бир белгиле затха тынгылы ремонт этиуге эс буруп ишлегенин белгилесек, бюгонлюкде мектеп ахшыланы санындады. Сёз ючюн, 1958 жылда хай-

ДАУЛАШЛА

Дерследе телефонла хайырмы озъесе заранмы келтиредиле?

Бу кюнледе телефонла эм гаджетле бла байламлы жангычылыкъла бла шагъырейленирге тюшгенди. Аладан бек магъаналылагъа мен республикабыз эм малкъар халкъ бла байламлы экисин санагъанма. Биринчиси – Къабарты-Малкъарны Билим бериу, илму эм жаш төлюню ишлери жангы бла министерствосу дерследе сабийлени телефонла бла хайырланууларына чек салып башларыды. Эсигизге салайыкъ, алгъаракъда бу амалны регионлада сюзерге РФ-ни Билим бериу министерствосу бююргъанды. Республиканы ведомство аны дурус кёргенди. Энди жангы окууу жылдан школчуланы телефонларын жыйып, дерс бошалгъандан сора юлеширкидиле.

Ол бек иги иш болукъду. Нек дегенде багъалы телефонлары болгъан сабийлени бир 80 проценте дерследе артыкъ эс бёлмей, гаджетлерине

батылып турадыла. Берилген заданияланы да, мыйыларын ишлетирге соймей, Интернетден алып къоядыла. Аны ючюн аланы билимлери, оюмларга хунерлери да жокъну орундадыла. Алимле айтханга кёре уа, мыйысын ишлетмеген адамны къадыра бек жарсыулуду. Бара-баргъанда, ол шашып, этгенин

бла къалганын ангыламай окууна башларга болукъду.

Дагъыда бу буйрукъну игилиги – сабийлени кёзлерин сакълаугъа ахшы себеплик этерикди. Гитчеликден да телефонлагъа къаплангъан, алада оюнла ойнан, керексиз роликлеге къарап ёсген төлюню саулугуу уллу къайгыла туудурады.

Болсада Интернетде сюзюлеге кыошулгъан аланы араларында школлада кийириллик жорукъга ыразы болмагъанла да аз туюлюдоле. Кертисин айтханда, ол мен бек сейирсиндиргенди. Мен оюм этгенден, сабийини къайгысынын кёрген анга жаланда кыуаныргъа керекди. Ол аны саулугун сакъларыкъ мадарладан биринди. Аны орунуна кёпле: «Кыулукъчула кеси сабийлерине къайгырысына. Ёз баламы оюнуу мен кесим этерикме» неда «Бизни артка, дорбунлада жашагъан ёмюрге, къайтарырга сюедиле», деп жаздыла.

Алай сейирим, аны бла ала кимге ачыу этерге излейдиле? Огъесе сабий школну бошар заманына кёзюкеле жюрютсеми игиди? Ол себепден, келигим, бу жангычылыкъга чырмау этмей, балаларыбызны керексиз затладан сакълау

жанлы болайыкъ. Биз кесибиз смартфонла болмагъан кезуиледе окугъанбыз. Билимсиз да къалмагъанбыз.

Башда айтханымча, экинчи жангычылыкъ смартфонлары Android платформада ишлегенлеге деп Google кесини Gboard деген клавиатурасына жангы 25 тилни къошхан бла байламлыды. Ол санда къарачай – малкъар тилни да. Алай бла аны телефонларына орнагъа сойгенле Play Marketде Gboard приложениени Интернетден кёнорюрге керек болукъдула.

Дагъыда билдириуле жазгъан неда башха приложениялада бла социал сетъледе клавиатура орус эм инглиз тилледен сора, къарачай-малкъар тилни да чыгарып, хайырланырга болукъду. Алай бла энди кеси тилибизде жазуу этген тынч болганды.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Жоқьлау

МАГЪАНАЛЫ УШАКЪЛА

«Жюрек къан-тамыр аурууладан багъуу» федерал проектни мониторинг бла анализ бардырыучу бѐлюмюню башчысы И Сун Чер «Саулуқь сакълау» миллет проектни толтуруу чеклеринде ишчи къаууму бла бизни республикагъа келгенди. Къонакъла эки кюнню ичинде Республикалы больницаны, 1-чи номерли шахар больницаны, Кардиология араны жоқьлагъандыла эмда Саулуқь сакълау министерствода жыйылыу бардыргъандыла. Баш тема

- миллет проектни толтуруу къалай баргъаны.

Мониторинг бѐлюмюню специалистлери багъуу иште, инсанлагъа медицина болушлукъ бериуде стандартланы юсюнден айтхандыла. Дагъыда аурууну тохташдырыуда бла анга багъууда жангы амалла кийириуню эмда телемедицина бла хайырланууну юсюнден сѐлешгендиле, деп билдирдиле КъМР-ни Саулуқь сакълау министрствосундан.

ТОКУМАЛАНЫ Салим.

ЖОЛУУЧУЛАНЫ ЖАЗЫУЛАРЫ

«Кѐнделен элде, эки ай туруп, мен зауукълукъ тапдым»

Алгъаракълада заман саргълтхан китапчыкъ тождю къолюма. Аны аты «Всемирный путешественникди». Ол 1898 жылда Петербургда чыгъгъанды. Анда онтогъузуну ёмюрню экинчи жарымында россейли жолуучула дуняны кѐп-кѐп жерлеринде айланган, кѐрген, эшитген хабарларын басмалагъандыла. Англиядан, Франциядан, Индиядан да хабарла бардыла.

Белгили алим, жолуучу Александр Соборнов айтылган кезиуню ахырында Кавказда болады. Ол Нальчикке келеди эм андан Кѐнделеннге ѳтеди. Тау элде эки ай чакълы тургъанды. Кѐргенин, къартладан эшитгенин къагъытха тошюргенди. Китапта «У Эльбруса» деген очерки басмалангъанды. Алайды да, бу хабарыбызда жолуучу жюз жыйырма жыл мындан алгъа жазгъаны бла бизни шагъырыкъгъа ушайды.

«Нальчик Кавказны бек алаамат жерлеринден бириди. Анда тѳрт мингге жууукъ адам жашайды. Асламысы оруслуладыла. Аланы биргелерине тышындан келгенле: толстойчула бла хлыстла да турадыла. Аладан сора да, драгун полкнун жарым эскадрону эм жауу аскер полкнун да бир ротасы. Жанындан къарасанг, ариу, тап къуралгъан шахарчыкъгъа ушайды.

Бир-бир орамлары таш бла жасалыпдыла. Жанларында бийик чынар терекле ѳседиле. Юйлени асламысы уа саламбашды. Кеси да тап жерде орналгъанды. Былайдан деменгили Эльбрусха къошулгъан таула, къаяла, сыртла кѐрнедиле. Аланы бир-бир чукуйларында къар, буз жылтырайды. Алайдан сыртла бла жол Кѐнделеннге барады.

Эки черек-Бахсан бла Кѐнделен суула - бирге къошулгъан жерде тау эл орналгъанды. Аны аллында улуу ѳзенде кѐп кешене, оба тѳбе барды. Бир-бир тѳбеле топуракъ къуюлуп этилгендиле. Таш бла къаланганлары да тубейдиле. Кешенеле уа - бийикле, гебенлеге ушап, конус маталлыла, къая гыйыладан, состав ташладан къаланганла. Ол тийреледе сын ташла да бардыла. Ала, мен оюм этгенге кѐре, бу жерде бардырылгъан сермешлени шагъатларыдыла. Элни акъсакълары айтханларына кѐре, алада жаудан журтларын къоруулай ѳлген таулула асыралгъандыла.

Бююнлюкте уа мында къоркъуу-

сузду. Болсада жолуучугъа жангыз айланьргъа жарамайды. Агъачда, тауда ажашьргъа, жаныуаргъа неда абирекге тубеп къалыргъа да болуқьду. Ол а жарсылуу бошалырачады.

Кѐлгеними баш магъанасы неди дегенде, Кѐнделени адамлары бла ол тийреде къошчула бла шагъырейленуудю. Мен барлыкъ жерледе малкъарлыла жашайдыла. Ала ариу, иш кѐллю инсанладыла. Бийик тау ышыкъларында малларын кютедиле. Кеси къыйылары бла гыржынларын табдыла. Бир къауум жер атларын да сагъынайым: Кызыл дорбун, Артакъ, Арты къол, Жеркли сырт.

Кѐнделенден 30 къычырым чакълы барып Кылмылка деген жерде Кычырыкъчы тау сюеледи. Бирси таулада тубемеген аны бир турлю энчилиги, сейирлиги барды. Ол да неди дегенде, аны къатына жете-жетмез бир зат айтсанг, къая къызы юч турлю ауаз бла къайтарады.

Элбрусдан 60 къычырым энип, Кѐнделеннге уа алты къычырым жетмей, Бахсан черегини жагъасында полковник Орусбий улууну алаамат жау-бишлакъ заводу барды. Жыйырма жылдан бери да анда отставкадагы оруслу солдат Еседор Савельевич Липатьев ишлейди. Ол чыгъргъан бишлакъла болмагъанча бек татылуудула. Тѳрт жыл мындан алда сейирлик ашарыкъ затлары ючюн заводну иесине кюннюш майдал берилген эди.

Битеу ауушха тауш этген шорхалы Бахсан черегини къатында орналгъан Орусбий улууну бишлакъ заводунда аны иесини эркинлиги бла жолуучула тохтайдыла, солуйдула, сыйланадыла. Ызы бла жолларына тебирейдиле. Липатьев айтханнга кѐре, мында оруслу алимле, жолуучула терк-терк бола турадыла. Элбрусха чыкъган ингилизли жолуучу Муррей да, былайда тохтап, къонакъбайлыкъ сынап кетгенди.

Бу жерлени патчахы эки башлы Элбрусну чукуйларын асламысында булутла басыпдыла. Алай чууакъ кюн ол жюз къычырым узакълукъдан да кѐрнеди. Бу тизгинлени жазгъан, Ара Кавказны тауларын, Элбрусну кѐргенде, аланы Балкан, Монблан таула бла тенгешдиргенде, сейир-тамаша болгъанды. Кавказ тауларына

къатында ала бош сабийчикледиле.

Кѐнделен элни кесини юсюнден айтханда уа, юч жанындан ол бийик таула бла къуршаланыпды. Аны хайырындан улуу желле аз боладыла мында. Тау башларында боран ѳте турса да, ичин шошлукъ бийлеп. Булутла энишге энген заманларында уа юй башлагъа окъуна жетедиле. Жаз башында кырдык ѳсе башлагъынчы, эл, аны тѳгереги да мор бетлиди. Жайда уа тау этеклери жашыл «кюйюз» бла жасалгъандыла. Юй башларында кырдык, бахчаларында ѳсген кѳгетле элге ариу жашил тюрсюн бередиле.

Элде юч жюз юй барды. Аланы башлары бир жанлы жабылыпдыла. Бахчаларында картоф, нартох, сарымсах ѳсдюредиле. Бир къауум межгит да барды. Ала да, бирси юйле, ташдан къалангандыла, бир жанлы жабылыпдыла. Юйледен иги да уллуладыла. Таматаланы айтханларына кѐре, бу эл эминадан саламеликден эм башха сылтауладан жети кере чачылып, анча кѳреден жангыдан къуралгъанды.

Мында тургъанлагъа тау татарла да дейдиле. Башында айтханыбызча, ала ариу адамладыла, алаамат къонакъбайладыла. Эллеринден, сыйларындан узакъ кетерге артыкъ бек сыймейдиле. Нальчикде окъуна аз боладыла. Эр кишилер беллеринде къама жюрютедиле. Аны мал сойгъанда, от этгенде хайырланадыла. Малкъарлыла мамыр миллетдиле.

Таулууну ашы асламысында гыржын, сют продуктла, этди. Мирзеуню Къабартыдан да аладыла, къой териден этилген къапчыкълада келтиредиле. Кѳбюсюнде гыржын нартох унданды. Будау унну артыкъ бек жюрютмейдиле. Тишируланы кюлде биширген нартох гыржынлары болмагъанча татылуудула. Сары жау неда эт жау бла локумла да биширедиле.

Таулулада сют эм сют продуктары топпа-толуудула. Сюттен жау, бишлакъ да ѳтедиле, алай айранны бек хайырланадыла. Акъсуу да ѳтедиле, алайлай да, ичедиле. Аладан сора да, малкъар ашда къой эт кѳп болады.

Башында айтханыбызча, таулу алаамат малчыды. Эллиден жюзге дерри малы болгъан сейир туюлду. Къатын алгъан жаш къалыннга 50-500 сом тѳлейди. Алай къалын бермей къытулурга кюрешген а къызы алып

къачады. Таулула муслийманлыладыла. Кюн сайын беш кере ѳфендилени сохталары межгитни башына чыгып, азан къычырып, адамланы намазгъа чакъырадыла. Аллаха межгитледе, юйлеринде да табынадыла. Жолуучу уа жол жанында окъуна къылады намазын.

Элде шошлукъну бир-бирде къычырычула да бузадыла. Ала алай этип элни старшинасыны буйругъун адамлагъа билдиредиле. Межгитледе, намаз этгенден сора да, таулуланы сабийлери билим аладыла. Ол дин бла байламды. ѳфендиде къауум жыл окууй, айырмалылары билимлерин андан ары ѳсдюрю муратда Стамбулгъа, Бухарагъа барадыла.

Кѐнделенде жангыз эки оруслу жашайды. Элни къагъытчысы эм аны къатыны. Тау татарлыла къонакны суйген жарыкъ адамладыла. Алагъа къонак келсе, эл барысы да жыйылып аны кѳрюрге излейди. Эр кишиле жыйыладыла, тишируула келмейдиле. Элде адам аз кѳрнеди. Аланы асламысы къошладады. Алай къурман байрамда, Мухаммат фыйгамбарны туугъан эм ѳлген кюнлеринде уа кѳп боладыла. Ала ол кюнлени жарыкъ белгилейдиле.

Мен Кѐнделенде 1896 жылда февральны экинчи жарымындан мартны аягына дерри жашагъанма. Оразны кезиуню эди. Бир айны ичинде адамла кюндюз азыкъ ашамай, суу, тютюн ичмей турдула. Сохталаны чакъырулары бла эр кишиле, межгитте барып, намаз ѳтерге ашыгъадыла. Тишируула уа юйлеринде ѳте эдиле намаз.

Мартны аягында ораза ачылды. Эрттенликде улуу межгитни аллына, ариу кийинип, кѳп адам жыйылды. Къошладан да келдиле. Ала межгит аллында ѳфендилени, аны сохталарыны Къуран окъугъанларына да тынгыладыла, намаз да ѳтедиле. Аланы араларында хажиле да кѳп.

Намаздан сора адамланы асламысы къабырлагъа кетди, къалгъанлары уа - юйорлерине. Адамла бир юйден бирине барып, бир бирлерин алгъышлайдыла. Байрам къауум кюн бардырылды. Эки ай чыкълы Кѐнделенде туруп, аны адамыны жашауун, къылыгъын, тѳресин да жаратып, улуу зауукълукъ тапдым.

Басмагъа **ОСМАНЛАНЫ Хыйса** хазырагъанды.

ДЗЮДО

Быйыл жерлешлерибизни онглулуклары баямды

Билдиргенибизча, бу ыйык-да Нальчикке дзюдодан СССР-ни спортдан устасы Бабаланы Къууанчны хурметине бардырылган XV Битеурроссей турнирге къатышырга къыралны 22 субъектинден бла Азербайджандан 18 жыллары толмагъан жаш спортчула келген эдиле. Бу эришуле бюгонлюкде Россейде бек улуу эм магъаналыладан бирине саналадыла. Мында кеси ауурлукларында биринчи жерлени алганла уа Россейни биринчилигине къатышырыкдыла.

Эришуно биринчи кюн-нде жерлешлерибиз Гайыланы Омар бла Тембулат Кумыков «алтынла» къытхандыла. Экинчи кюн да бизни республиканы келечилери кеси ауурлукларында эки «кюмюш» бла «доммакъ» алгандыла. Алай бла Мурат Нафат (50кг.), финалга жетип, анда ингушлу Исмайл Чемуриевге хорлатханды.

Кызыланы араларында уа биринчи кюн бла тенгешдир-

генде, экеулен къууандыргандыла. Элеонора Шорманова (44кг.), финал сермешде хорлатып, экинчи болганды. Карина Нисирова уа (44кг.) «доммакъ» ючюн сермешде РСО-Аланиядан Малика Царикавадан кючлю болганын кёрюстгенди.

Алай бла бизни республи-

кадан Гайыланы Омар бла Тембулат Кумыков ноябрьде Москва областын Дмитрий шохарында бардырыллыкь биринчилиге къатышырыкдыла.

Быйылгы турнири юсюнден айта, башха жылла бла тенгешдиргенде, анга жерлешлерибиз иги хазырланганын белгилерге боллукьду.

Занкишиланы Казбек - дунияны чемпионатында

Тамбла Токиода Дунияны XXXIII чемпионаты башланады. Бу эришулени биринчилери да 1956 эм 1958 жыллада Японияда ётген эдиле, нек дегенде спортну бу тюрлюсю жаратылган мында этгенди.

Быйылгы чемпионат ыйыкны ичинде бардырыллыкьды эм анга 152 къыралдан миннге жууукь кючлю спортчу къатышырыкдыла. Дзюдочула 15 комплект майдал ючюн сермиширдиле. 2020 жылда ётерик Олимпиада оюнланы аллында бу ахыр

эришу болганын эсге алсакь, кюреш къаты боллугьу хакьды.

Россейни жыйымдыкь командасыны санында таулу жаш Занкишиланы Казбек да барды. Ол 100 килограммга дери ауурлуклары болгъанланы къаумундады. Алайды да, келмиге, Анга хорлам тежеп, аны татамизге чыгъарын сакълайыкь.

Чемпионатны тарыхыны юсюнден айтханда уа, анга биринчи 18 жылны ичинде жалаанда эр кишиле къатышханларын белгилерчады. Тиширулага анга

къошулур амал онбеш жыл мындан алга чыкьганды. Эришулени Дзюдону халкъла аралы федерациясыны сайтныда кёрюрге боллукьду.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Тинтиуле

Агамланы тарыгьыулары эшитилгенди

КъМР-ни энергетика, тарифле эм жашау журтлагьа надзор этиу министрине орунбасары Чима-

ланы Тахирни къошумчулугьу бла тийишли органла тинтиу бардыргандыла. «ЖЭУК» Жил-

сервис» организацияга Захаров атлы орамда, 82-чи кёлфатарлы юйде жашагъанла, подваллары сууланганлай турады деп, жарьсыларын билдиргендиле.

Тинтиулени бардыргъан кезиуде «Нальчикни жылыу бла жалчытхан компаниясы» муниципал унитар предприятие исси суу баргъан быргъылыны бир-бир жерлеринде изоляция болмагъанын ачыкьлаганды. Министрини орунбасары бузукьлукьланы къысха заманны ичинде кетерирге буюрганды, деп билдиредиле министерстводан.

ТОКУМАЛАНЫ Салим.

Излеу

Окьууна да бармагъанды, артха да къайтмагъанды

Россейни МВД-сыны «Северобайкальск» муниципалитетле аралы бёлюму 2001 жылда туугъан Волкова Кристина Александровнаны излейди, деп билдиргендиле КъМР-де МВД-ны пресс-службасындан. Къыз 2017 жылда сагынылган шахарда техникумга окьурга барамда деп, юйюнден чыгып, барлыкь жерине жетмегенди, арт-

ха да къайтмагъанлай, белгисиз тас болганды.

2017 жылны майындан августха дери къыз къыршы жууукьларында бла шухъларында кезиу-

кезиу жашап болганды, аны кесини туур жери жокь эди. 2017 жылда июльдан сора кишиге кесини юсюнден хабар билдирмегенди.

Аны ышанлары: европалы сыфатлыды, 18 жылдан кёл берлик тойюлсе, ёсюму 165-170 сантиметрди, семиз да, арык да тойюлдо, чачы да къысха да, узун да тойюлдо, кеси да сарыга бо-

ялыпды, кёлери - морла. **Волкова Кристина Александровнаны кёрген, таныгъан, аны къайда болганын билген бар эсе, 8 (30130) 2-18-82, 8 (3012) 41-66-37, 02 телефон номерлерге сёлеширгизини неда полицияны жууукьдагы бёлюмюне барып билдиригизини тилейби.**

Аш-азыкь

Харбызла ракдан сакълайдыла, къан басымны да тюшюредиле

Бу кёгет битеу дунияда да эм кёл сатылганладан бириди. Ол жаны бла ол жалаанда бананлагьа бла, бадыражанлагьа оздурады. Алай халкь суйген затла таурусуз болмадыла. Харбызланы юслеринден кертисин билир ючюн биз Миллет тинтиулени «Саулукьлу аш-азыкь» арасыны директору Зинаида МЕДВЕДЕВА бла тюбешгенбиз.

1-чи таурух

Жалаанда татлы суу
Татыуу бла алай окьуна кёрюнюр, болсада суудан эмда жемиш бал туздан (фруктоза) сора да, харбызны каротиноид лыкопина деген бек багъалы заты барды. Ма ол этеди аны ичин къызыл. Кеси да атеросклерозну кюч ала барыуун азайтады.

-Липоцинле ашыбызда болурга керекдиле, нек дегенде бизни чархыбызда ала кеслери алларына жаратылмайдыла, дейди Зинаида Медведева.- Томатлада да барды ол - бир килограммында орта эсеп бла 104 миллиграмм, харбызлада уа - 144 миллиграмм, 40 процент чакьлыга аслам.

Андан сора да, харбызлада А витамин кёлдю - 100 граммында кючлюкь марданы 11 проценти чакьлысы. С витамин да аз тойюлдо - 100 граммада 13 процент чакьлы бир.

2-чи таурух

Саулукьга жарагъаны ишеклик туудурады

Айхай да, харбызла дарманлары алышындармалзлыкьлары баямды. Алай алимле бла врачла аны артыкьда бек неге жарагъанын айыргъандыла:

*Къанны басымны тюшюрге себеплик этедиле, гипертония аурууну жолун кеседиле эмда инфаркт бла инсульт болур къоркьуу азайтадыла. Ма башында сагъынылган липоцин алага себеплик этеди.

* Харбызланы суйгенледерак аурууну къоркьуу да азаяды. Алимле ангылатханнга кёре, С витаминни бла анти-

Жарамайды

Диабетикле уа ашамасала ахшыды

Бир-бирле былай сунадыла: харбызлада бал туз кёлдю, ол себепден аланы кёл ашагъанлагьа семирлерге къоркьуу уллуду.

-Ол оюм да терсди,-деп ангылатады Зинаида Медведева.- Адам сахарный диабетден аурумуй эсе, неда углеводла деп байламлы башха проблемасы жокь эсе, харбызны 100 граммында болган 6 грамм бал туз арталлыда хаталы тойюлдо.

Алай диабетиклеге бла ол ауруу къозгальырга къоркьуулары болганлагьа ашарга жараулу битимлени тизмесинде уа харбызла жокьдула.

оксидантланы кёллюгюню хайырындан харбыз эркин радикалга чыдарга болушдады. Эркин радикалланы кёллюгю уа ракны къозгъайды.

*Чегилени иги ишлетеди.
* Кёл болмай ачыкьланганына кёре, бу кёгетни сууу тренировкаладан сора шаугютлени ачыгъанларын азайтады. Ала уа молочная кислота чыкьганы ючюн аурутадыла.

*А эмда С витаминлени хайыры бла харбыз адамны терсин да игилендиреди, ол санда кюн таякъланы ууларындан сакълайды.

3-чо таурух

Не кёл да аша
-Айхай да, хар неде да марда болурга керекди,-деп башын булгъайды Зинаида Медведева.- Бек хайырлы ашарыкь окьуна хата салыргъа боллукьду аны килограммла бла ашасанг. Врачла харбызланы башха кёгетлеригизге бла жемишлеригизге къошсагъыз иги болур дейдиле. Аладан бир кюннге 400 грамм ашарга тийишлиди. Ма ол биркючлюкь мардадан 100-200 граммы харбызла болсунла.

4-чо таурух

Семиз этдирмеген калорияла
Интернете харбызны семиз этдирмеген калориялары бардыла деп, алай оюм жюрюйди. Башха айтханда, аны аш орунунда эритир ючюн кёл кюч къоратылады. Алай эсе уа, ол арыкь болурга суйгенлеге хайырлыды.

-Ала болмачы тауруладыла. Семиз этдирмеген калориялары болгъан ашарыкь затла болмаучудула,-деп эсгертеди экспертибиз.- Андан сора да, бир ашарыкь зат бла саулукьлу болур амал жокьду. Ол харбызча хайырлы болса да.

5-чи таурух

Алимле билмеген зат а бармыды?

Болмай а!
-2012 жылда Къытайрак аурууну къоркьуу да азаяды. Алимле ангылатханнга кёре, С витаминни бла анти-

Битеу дунияда да бусагъатда харбызланы «модификациялары» терк айнып барадыла. Сёз ючюн, бизде Россейде ичлери сары болгъанларын сатадыла.

-Геномну ачыкьлау алимлеге жангы сорта чыгъарырга оюм берликки,-деп ангылатады экспертибиз. - Мен акъыл этгенден, жууукь онжыллыкьда тюкенлерибизде бир да болмагъанча татыулу эмда саулукьга жараулу харбызла сатылып башланьырыкдыла.

Александр СЛАВУЦКИЙ.
«Комсомольская правда» газет

Ыспас

Жаным бла
ётюп кетмегенди

Бу кюнде социал сетьлени биринде атын белги этерге суймеген тиширү КъМР-ни халкъ артисти Текуланы Амургъа ыразылыгын билдирип, аны ёсдюрген атагъа бла анагъа ыспас этгенди.

«Къызчыгъым аягын ачытады да, аны Республикалы клиника больницаны травматология бёлюмюне элтирге тюшеди. Машинадан чыгып, мен аны кётюрге кюрешгеними ол кезиуде алайдан озуп Текуланы Амур эслейди. Терк окъуна улоундан тюсюп, сабийни къюнуна кётюрюп, мекям таба атлайды. Жол узуну къызчыкыгъа ариула да айтып, жапсарыгъа да кюрешгенди. Ол болушмаса, балам ауурдан, аны кётюраллык туюл эдим кесим. Мен Амурну ёсдюрген ата-анагъа ыспас этерге сөөме жашларын тау адетде, чынтты эр кишинича юйретгенлери ючюн. Бюгюнлюкде, жарсыгъа, аныча адамлыклары болгъанла аз

тубейдиле. Аллах анга саулык берип, тутхан ишинде бет жарыккы этсин!».

Интернетде бу жазыуну окъугъанлары барысы да Текуланы Амур, кертиси бла да, огъурлу эм кимге да не заманда да болушлыкыгъа келирге хазыр адам болгъанын чертгендиле.

КЪАСЫМЛАНЫ Аминат.

Учуну

Уста тепсеучюле

Хасанияда «Басият» атлы юлгюлю тепсеу ансамбль ишлегенли быйыл онюч жыл болады. Анда сабийлени малквар эм Кавказ халкъланы тепсеулерине Жаболаны Анжелика бла Бечелланы Заур юй-

Токумаланы Жамия бла Созайланы Расул.

ретедиле. Гитче артистле, тюрю-тюрю фестивалыда кеслерини факмуларын кёргозтуп, алчы жерлеге чыгъадыла.

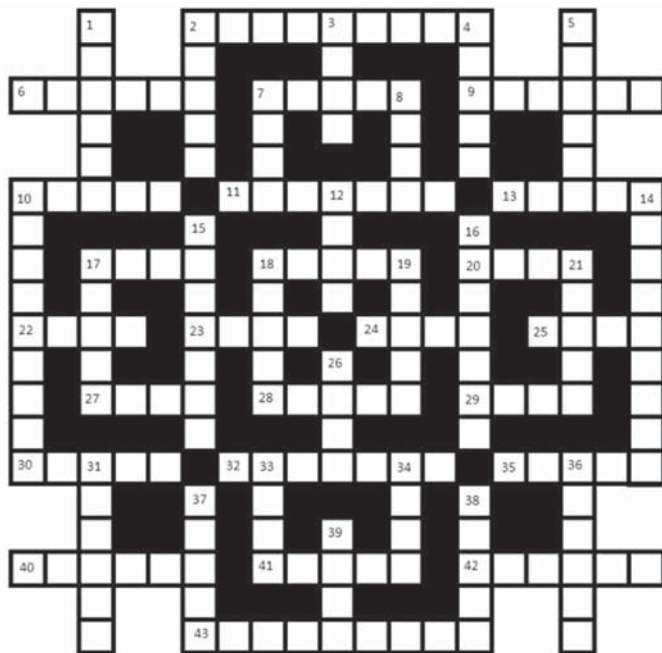

Уяналаны Аида.

Тепсегенлени араларында бек гитчечик Уяналаны Аидады. Ол бар тепсеуледен лезгинканы бек сюеди. Токумаланы Жамия бла Созайланы Расул а «Къол жаулык» деген тепсеуно усталарыдыла.

КЕРТИЛАНЫ Сакинат.
Суратланы ХОЛАЛАНЫ Марзият алгъанды.

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 2. Дауур, гузаба. 6. Къанатлы. 7. Бичен этгенде амал. 9. Къууанч. 10. Берекет. 11. Жаз башында жаугъан къар. 13. Адамны къууандырырга берилген зат. 17. Къуран бёлюм. 18. Жууунуучу жер. 20. Эчки бала. 22. Къызылла бла кюрешгенле. 23. Атда баргъан. 24. Арба, машина... 25. Акыл бла этилген келишим. 27. Ишин билген. 28. Тукъум къауум. 29. Уллу юйледе ёрге, энише элтеди. 30. Къарачайны къурагъан. 32. Секиртме къызчыклагъа айтадыла алай. 35. Адыр. 40. Аны марап атадыла. 41. Сарбашланы Зуфарны жыры. 42. Элия ургъанда жауган жауун. 43. Затны этерге итинген.

ЁРСИНЕ: 1. Жарагъа керек зат. 2. Затха тагъылган зат. 3. Сабий. 4. Уллу эшикле. 5. Къайгы. 7. Уллу жаулык. 8. Жюч чагыучу иничке узун таяк. 10. Къууанчда союлган мал. 12. Салкъын жер. 14. Затны аман болур деп къоркъмай хайырлануу. 15. Къырал къурам. 16. Тыйгычла. 17. Жапсаргъанда, сабийни башына къолунг бла тийиу. 18. Кийим. 19. Республикада уллу суу. 21. Чыпчыккы кёкге кётюрген. 26. Тигиу керек. 31. Машина чархланы андан этедиле. 33. Индияны культура спорту. 34. Къарачайда уллу суу. 36. Жануар. 37. Искусство. 38. Бичен этгенде хайырланган амал. 39. Ичинени нёгеря.

ГАЗЕТНИ 98-чи НОМЕРИНДЕ (17 АВГУСТДА) БАСМАЛАНГАН СЁЗБЕРНИ ЖУУАПЛАРЫ:

ЭНИНЕ: 6. Къызгъанч. 8. Ыржы. 9. Март. 11. Лакъырда. 16. Жалкъа. 17. Узбек. 18. Къаракъум. 19. Улак. 24. Атты. 26. Арарат. 28. Байрым. 29. Озай. 30. Тонуу. 31. Аула. 32. Ыйык. 33. Баян. 34. Арык. 35. Ингир. 37. Лифт. 38. Чомача. 39. Саламы. 40. Атчы. 43. Къына. 46. Сибириу. 48. Орман. 49. Къурау. 50. Кимисан. 54. Ахлу. 55. Алан. 56. Батыраз.

ЁРСИНЕ: 1. Акыл. 2. Азык. 3. Махр. 4. Ачма. 5. Аракы. 7. Ораза. 10. Тала. 12. Алатат. 13. Ыран. 14. Даулау. 15. Терк. 20. Лазарет. 21. Къайыкчы. 22. Тагъылма. 23. Аргъамак. 24. Аманлау. 25. Ыркыфла. 27. Тонна. 28. Борис. 35. Ичиги. 36. Рахимат. 41. Чарх. 42. Чили. 44. Улан. 45. Тасха. 47. Чурак. 50. Куба. 51. Метр. 52. Сарх. 53. Назы.

Биаирну

Кинону суйгендеге

КъМР-ни Культура министерствосу билдиргенге кёре, 24 августда «Кинону кечеси» деген акция бардырыллыкды. Аны чеклеринде къараучулары битеуроссий къл кётюрюулери бла сайланган «Балканский рубеж», «Домовой» эм «Полицейский с Рублёвки» фильмле кёргозтүлүкдюле. **Нальчикде «Форум» (Шогенцуков атлы орам, 28), «Кругозор» (Толстой атлы орам, 182) кинотеатрлада эмда Жашыл театрда** алагъа хакъсыз къараргъа боллукды. Акция 20:00 сагъатда башланырыкды.

Учредитель: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствоосу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редактору орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редактору орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь),
МОКЪАЛАНЫ Зукура,
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редактору приёмный - 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асмамлы информацияны эркиниклерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - 51532

Газетни басмагъа «КъМР-Медиа» ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет «Тетраграф» ООО-ну типографиясында басмаланганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Номерге графике кёре 19.00 сагъатда къл салынады. 20.00 сагъатда къл салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРТЪАЛА:

Кълчаланы Зульфия - дежурный редактор;
Кетенчиланы Зульфия,
Кучукланы Сафият - жууаплы секретарыны орунбасары;
Балиланы Феруза - (1,2,4,10-чу бетле), Зезаланы Лида (3,9,11,12-чи бетле), - корректорла.
Тиражы 1442 экз. Заказ № 766
Багъасы 15 сомду.

РЕДАКЦИНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5
электрон почтасы:
elbor_50@mail.ru